

Πολιτικοστρατιωτικές Διεργασίες για τη Διάθεση του Ελληνικού Εκστρατευτικού Σώματος στην Κορέα το 1950

Ιπποκράτης Δασκαλάκης

ΣΥΝΟΨΗ

Η Ελλάδα συμμετείχε ενεργά στον πόλεμο της Κορέας (1950-1953) με τη διάθεση στρατιωτικών και αεροπορικών δυνάμεων. Η διαδικασία της λήψης της σχετικής αποφάσεως (αποφάσεων) πραγματοποιήθηκε διστακτικά και ενίοτε εκτός θεσμικών πλαισίων. Καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν διαπροσωπικές πρωτοβουλίες και επαφές. Ταυτόχρονα η εσωτερική πολιτική κατάσταση ήταν ρευστή και επικρέμονταν η απειλή αναζωπύρωσης της κομμουνιστικής εξέγερσης ή ακόμη και εισβολής των στρατευμάτων των βορείων ομόρων χωρών. Στην ελληνική διστακτικότητα σημαντικό ρόλο είχε και το κόστος της συμμετοχής των δυνάμεων στη μακρινή Κορέα ενώ οι αμερικανικές θέσεις για την ελληνική συμμετοχή αρχικά ήταν αντικρουόμενες, γεγονός που ενέτεινε ακόμη περισσότερο τους ελληνικούς δισταγμούς. Η εξέταση και αξιολόγηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων αποκαλύπτει και τη γενικότερα εικόνα των πολιτικοστρατιωτικών σχέσεων στις αρχές της δεκαετίας του 1950.

Λέξεις κλειδιά: πόλεμος της Κορέας, Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα, διαδικασία λήψης αποφάσεων, πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις.

Στο παρόν κείμενο θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε συνοπτικά και να αξιολογήσουμε τις πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις και διεργασίες που έλαβαν χώρα στα ανώτατα επίπεδα πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στη μεταεμφυλιοπολεμική Ελλάδα του 1950 και είχαν ως αποτέλεσμα τη διάθεση ελληνικών ενόπλων τμημάτων (Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδος-ΕΚΣΕ) στη μακρινή Κορέα. Η απόφαση της εμπλοκής αποσκοπούσε στην έκφραση της ελληνικής ευγνωμοσύνης για τη σωτήρια αμερικανική υποστήριξη από το 1947 μέχρι και τότε (1950) αλλά και στην αγωνιώδη εξασφάλιση εγγυήσεων ασφαλείας στο ιδιαίτερα απειλητικό περιβάλλον της βαλκανικής χερσονήσου. Τελικά, οι προσπάθειες εξασφάλισης συμβατικών εγγυήσεων ασφαλείας ευοδώθηκαν με την ελληνική (και τουρκική) ένταξη στην Ατλαντική Συμμαχία το 1952, περισσότερο ως γεωπολιτική αναγκαιότητα που επέβαλε ο Ψυχρός Πόλεμος παρά ως «ανταμοιβή» στην ελληνική (και τουρκική) συνδρομή. Κατά συνέπεια, οποιαδήποτε προσέγγιση αυτών των θεμάτων θα ήταν ελλιπής εάν δεν λαμβάναμε υπόψη μας την ευρέως επικρατούσα τότε ανησυχία στην Αθήνα, αλλά και στο μεγάλο μέρος του «ελεύθερου κόσμου», περί πιθανής

Για παραπομπή στο άρθρο: Ιπποκράτης Δασκαλάκης, «Πολιτικοστρατιωτικές Διεργασίες για τη Διάθεση του Ελληνικού Εκστρατευτικού Σώματος στην Κορέα το 1950», *ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΝ*, Τ. 2, (Χειμώνας 2020), 19-32.

σοβιετικής (ή εκ μέρους των «δορυφόρων» χωρών) εισβολής στα Βαλκάνια,¹ ή αναζωπύρωσης της κομμουνιστικής εξέγερσης στην Ελλάδα.

Ο πόλεμος της Κορέας που ξέσπασε αιφνιδιαστικά στις 25 Ιουνίου 1950 και διήρκησε έως τις 27 Ιουλίου 1953, αναφέρεται συχνά και ως ο «ξεχασμένος πόλεμος» και παρά τις φοβίες του δυτικού κυρίως κόσμου, παρέμεινε περιορισμένος στην κορεατική χερσόνησο.² Η σύγκρουση αυτή σηματοδότησε την σταδιακή κλιμάκωση της αντιπαράθεσης Δύσης και του κομμουνιστικού στρατοπέδου και αποτέλεσε κομβικό σημείο στην ιστορία του ψυχρού πολέμου.³ Η κορεατική χερσόνησος δεν απετέλεσε μόνο το πεδίο δοκιμής και τελειοποίησης τακτικών και οπλικών συστημάτων που είχαν εμφανιστεί στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά εμφανίστηκε και ως ένα πιθανό πεδίο χρησιμοποίησης των πυρηνικών όπλων σε μια εποχή που απουσίαζε παντελώς η πυρηνική στρατηγική. Συγχρόνως, η ένταση της ιδεολογικής διάστασης της σύγκρουσης διαχέονταν και πέραν της Άπω Ανατολής. Κατά συνέπεια, η ύπαρξη πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας, σε όλα τα στρατόπεδα και επίπεδα, κατέστη περισσότερο εμφανής και αναγκαία, προσδιορίζοντας και τις μελλοντικές εξελίξεις και τάσεις. Τα αυστηρά όρια που τέθηκαν εκατέρωθεν στη διεξαγωγή του πολέμου,⁴ και οι προσπάθειες μη υπέρβασής τους, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες ανησυχίες και ευαισθησίες της δυτικής κοινής γνώμης, κατέστησαν την αυτονόητη, αλλά επί της ουσίας άγνωστη μέχρι τότε έννοια της πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας (όχι μόνο στο ανώτατο επίπεδο σχεδιασμού των επιχειρήσεων αλλά και στο επίπεδο της διεύθυνσής τους), κεντρικό σημείο αναφοράς των σχεδιασμών και ενεργειών των εμπολέμων.

Η απόφαση δυναμικής αντίδρασης των ΗΠΑ στη βορειοκορεατική εισβολή υπήρξε μια δυναμική (ίσως και μη αναμενόμενη) απόφαση του Προέδρου Τρούμαν (Truman) που συνάντησε πλήθος δισταγμών έως και αρνητικών εισηγήσεων εκ μέρους της πλειονότητας των συμβούλων του και της στρατιωτικής ηγεσίας.⁵ Αντίστοιχα, οι αποφάσεις διάθεσης μάχιμων τμημάτων στην Κορέα που έλαβαν 16 χώρες ανταποκρινόμενες στις εκκλήσεις του Γενικού Γραμματέα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, υπήρξαν το επιστέγασμα δύσκολης συνεξέτασης πολλών παραγόντων και προϊόν πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας στο εσωτερικό τους.

¹ Αναφερόμαστε περί ενδεχόμενης εισβολής εκ μέρους των κομμουνιστικών όμορων κρατών μας, συμμάχων της Σοβιετικής Ένωσης (με ή χωρίς άμεση συμμετοχή της τελευταίας), στα Βαλκάνια και όχι μόνο εναντίον της Ελλάδος καθόσον η Γιουγκοσλαβία την περίοδο 1949-1953, μετά τη ρήξη Τίτο (Tito) - Στάλιν (Stalin), εμφανίζονταν ως το πιθανότερο θύμα μιας παρόμοιας ενέργειας για την αποκατάσταση της ιδεολογικής «καθαρότητας» στο χώρο του «σιδηρού παραπετάσματος».

² Στην ελληνική γλώσσα για ένα ολοκληρωμένο σύγγραμμα για την ιστορία του Πολέμου της Κορέας βλέπε Michael Hickey, *Ο Πόλεμος της Κορέας, 1950-1953*, (Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, 2002).

³ Για την εξέταση των πρώιμων χρόνων του Ψυχρού Πολέμου κλασικά παραμένουν τα έργα του John Lewis Gaddis και συγκεκριμένα: *The United States and the Origins of the Cold War 1941-1947*, (Columbia University Press, New York, 1972), *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War*, (Oxford, Oxford University Press, 1982), *The Long Peace: Inquires into the History of the Cold War*, (New York, Oxford University Press, 1987), *We Now Know: Rethinking Cold War History*, (Oxford, Oxford University Press, 1997) και *The Cold War*, (Penguin Books, New York, 2005).

⁴ Οι πολλαπλοί αυτοί περιορισμοί προς τη στρατιωτική ηγεσία φαίνονται ευκρινώς από τις οδηγίες που εστάλησαν από το αμερικανικό επιτελείο (Joint Chiefs of Staff) από τις πρώτες ημέρες του πολέμου προς τον Μακ Άρθουρ (MacArthur) (Διοικητή των αμερικανικών δυνάμεων Άπω Ανατολής και πριν ακόμη αυτός αναλάβει τη διοίκηση των στρατευμάτων του ΟΗΕ). Βλέπε *The Joint Chiefs of Staff to the Commander in Chief Far East (MacArthur)*, June 29, 1950, FRUS, 1950, Vol VII, p 240-241.

⁵ Πολλές ερμηνείες έχουν δοθεί για την απόφαση δυναμικής εμπλοκής του Προέδρου Τρούμαν (Truman). Βλέπε στο McDonald Scot, *Rolling the Iron Dice: Historical Analogies and Decisions to Use Military Force in Regional Contingencies*, (Greenwood Press, Westport, 2000), p 56-84.

Η Ελλάδα μόλις προ δεκάμηνου από την έναρξη του πολέμου της Κορέας είχε κατορθώσει να εξέλθει από τις εμφυλιοπολεμικές σφοδρές συγκρούσεις της περιόδου 1946-49 (τέλη Αυγούστου 1949). Οι τελευταίες κατέστρεψαν κάθε ελπίδα σύντομης ανάκαμψης από τα δεινά του παγκοσμίου πολέμου και της τριπλής κατοχής, καθιστώντας την Ελλάδα, χώρα απολύτως εξαρτώμενη από την εξωτερική βοήθεια. Παράλληλα, η νίκη του Εθνικού Στρατού έδωσε αυξημένο γόητρο αλλά και επιρροή στην ηγεσία του και κυρίως στον Αρχιστράτηγο Αλέξανδρο Παπάγο.⁶ Εξ αιτίας, όμως, των καταστροφών της παρελθούσης δεκαετίας, η κρατική υπόσταση της χώρας και η μεταπολεμική επιβίωση του λαού εξαρτιόνταν πλέον σε μεγάλο μέρος από την εξωτερική βοήθεια. Σε στρατιωτικό επίπεδο, ακόμη και μετά την επικράτηση του εθνικού στρατού το καλοκαίρι του 1949, η κατάσταση στα βόρεια σύνορα της χώρας ήταν τεταμένη και τα χαμηλής έντασης μεθοριακά επεισόδια ήταν συχνό φαινόμενο. Έκδηλη κατά συνέπεια ήταν η ανησυχία της ελληνικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, όχι μόνο για αναζωπύρωση της κομμουνιστικής ανταρσίας αλλά και για μια ενδεχόμενη στρατιωτική εισβολή ενός ή περισσοτέρων από τους βορείους γείτονές μας, με ή χωρίς τη σοβιετική ενίσχυση. Η «εκ βορρά απειλή» γίνονταν ακόμη πιο έντονη καθώς, πλέον του ιστορικού και γεωπολιτικού υπόβαθρου, η αντιπαλότητα ενισχύονταν και από την ιδεολογική αντιπαράθεση που επέτεινε το συγκρουσιακό περιβάλλον.⁷

Συγχρόνως, η χώρα ταλανίζονταν από συνεχόμενες πολιτικές κρίσεις και συχνές αναμοχλεύσεις των κεντρικών ή κεντροδεξιών συνασπισμών που συγκροτούσαν ευκαιριακές – και παράλληλα αλληλοϋπονομευόμενες – κομματικές ασταθείς συμπράξεις. Ως επί το πλείστον, μοναδικοί συνδετικοί κρίκοι για τη συγκρότηση αυτών των σχηματισμών – σχετικά περιορισμένων επί της ουσίας πολιτικών αντιθέσεων – ήταν η νομή της εξουσίας και οι εξωθεσμικές επεμβάσεις της Αμερικανικής Πρεσβείας με βασικό και αποτελεσματικό μοχλό πίεσης, την απειλή της διακοπής της ροής της αμερικανικής βοήθειας.

Σε αυτό το δυσμενές και ασταθές εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον, η Ελλάδα αποφάσισε να συμμετάσχει με στρατιωτικές δυνάμεις στον πόλεμο της Κορέας, αντιδρώντας θετικά στη δραματική έκκληση του Γενικού Γραμματέα Ηνωμένων Εθνών (14 Ιουλίου 1950) για διάθεση ενόπλων τμημάτων και δη χερσαίων. Η αρχική απόφαση διάθεσης ελληνικών αεροπορικών δυνάμεων από την κυβέρνηση Πλαστήρα – έξι αεροσκάφη C-47 «Dakota» (20 Ιουλίου 1950) – λήφθηκε σε στενή συνεργασία με την «επιβλέπουσα» Αμερικανική Πρεσβεία και την Αμερικανική Στρατιωτική Αποστολή αλλά χωρίς την εκ μέρους τους άσκηση έντονων πιέσεων.

Το ενδεδειγμένο όργανο για τη λήψη μιας τέτοιας απόφασης θα έπρεπε να είναι το Πολεμικό Συμβούλιο (η συγκρότηση του οποίου προβλέπονταν με τους όρους που ετέθησαν για τη διάθεση της βοήθειας του αποκαλούμενου «Δόγματος Truman»), με μέλη τον Πρωθυπουργό, τους Υπουργούς Άμυνας, Συντονισμού, Δημοσίας Τάξεως και Ναυτιλίας, τον Αρχιστράτηγο αλλά και τους επικεφαλής της Αμερικανικής και Βρετανικής

⁶ Για τη γενικότερη εμπλοκή των ενόπλων δυνάμεων στην ελληνική πολιτική ζωή βλέπε στο Καραμπελιάς Γεράσιμος, *Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή Ελλάδος και Τουρκίας*, (Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2009).

⁷ Για το ελληνικό αμυντικό πρόβλημα της μεταπολεμικής περιόδου βλέπε στο Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Στα Σύνορα των Κόσμων, Η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος, 1952-1967*, (Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2009).

Πρεσβείας και των αντίστοιχων στρατιωτικών αποστολών. Το Υπουργικό Συμβούλιο της τρικομματικής κυβέρνησης του Νικολάου Πλαστήρα, λογικά θα έδινε στον Πρωθυπουργό – πριν τη σύγκλιση του Πολεμικού Συμβουλίου – τις κατευθύνσεις και την εξουσιοδότηση για μια ενδεχόμενη διαπραγμάτευση (αποδοχή ή μη διάθεσης τμημάτων, μέγεθος εκστρατευτικού σώματος, πιθανά ανταλλάγματα, προϋποθέσεις, υποστήριξη δυνάμεων κλπ.) για τη διάθεση ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στην Κορέα. Αναμενόμενη και η έγκαιρη, προ της συγκλήσεως του Πολεμικού Συμβουλίου, υποβολή ερωτήματος εκ μέρους της κυβερνήσεως προς τη στρατιωτική ηγεσία της χώρας για παρουσίαση δυνατοτήτων, απόψεων και προτάσεων περί της εμπλοκής. Ως γνωστόν, οι πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις-συνεργασία (ανωτάτου επιπέδου για χάραξη και υλοποίηση της εθνικής στρατηγικής), όπως γίνονται αποδεκτές σήμερα, αλλά ακόμη και υπό τα δεδομένα της εποχής εκείνης, επιβάλλουν την εκ μέρους της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας θεσμοθετημένη συνεξέταση του προβλήματος, των προϋποθέσεων και των παραγόντων, των συνεπειών και των πιθανών λύσεων. Αναμφισβήτητα, η λήψη της απόφασης αποτελεί αρμοδιότητα της πολιτικής ηγεσίας, αλλά η συνεξέταση του θέματος (παράθεση κατευθύνσεων εκ μέρους της κυβερνήσεως και υποβολή προτάσεων εκ μέρους της στρατιωτικής ηγεσίας) είναι ο θεμέλιος λίθος της διαδικασίας.

Στην περίπτωση της διάθεσης των έξι αεροσκαφών της Ελληνικής Βασιλικής Αεροπορίας, η πολιτικοστρατιωτική συνεργασία εμφανίσθηκε ως προσωπική προσέγγιση και πρωτοβουλία δύο εξεχόντων προσωπικοτήτων, του Μονίμου Υφυπουργού Εξωτερικών Ιωάννη Πολίτη και του Αρχιστρατήγου Αλεξάνδρου Παπάγου. Αμφότεροι εμφανίζονται να συνομιλούν και να εξετάζουν το θέμα (15-17 Ιουλίου 1950) χωρίς – όπως φαίνεται ελλείψη στοιχείων – να διαθέτουν οποιαδήποτε κατεύθυνση του Πρωθυπουργού και μόνο κατόπιν της λήψεως της επιστολής του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ (14 Ιουλίου 1950).⁸ Αμφότεροι αποτελούν επίσης αποδέκτες προσέγγισης-βολιδοσκόπησης εκ μέρους των αντιπροσώπων των ΗΠΑ στην Αθήνα. Πρέπει να επισημάνουμε ότι παρατηρείται διάσταση απόψεων μεταξύ αμερικανικής πολιτικής και στρατιωτικής αποστολής στην Ελλάδα (και όχι μόνο) περί διάθεσης ελληνικών δυνάμεων.

Ο Πολίτης καταγράφει σχετικά σε Υπηρεσιακό Σημείωμα του Υπουργείου Εξωτερικών τη σχετική συνομιλία του με τον Παπάγο που αποτελεί και τη μοναδική πηγή πληροφόρησης για τις απόψεις της στρατιωτικής ηγεσίας για την προσφορά των αεροσκαφών που ακολούθησε:⁹

Ενημέρωσα σήμερα τηλεφωνικώς τον Αρχιστράτηγον επί του περιεχομένου της από 14 Ιουλίου εγκυκλίου του Γενικού Γραμματέως του ΟΗΕ περί αποστολής στρατιωτικής δυνάμεως εν Κορέα εις εκτέλεσιν των σχετικών αποφάσεων του ΟΗΕ. Ο κ. Παπάγος μοι είπεν ότι λόγοι ασφαλείας απέκλειον το ενδεχόμενον της αποστολής εις Κορέαν έστω και ενός ανδρός εκ της κατά ξηράν δυνάμεως, ήτις σημαντικώς ήδη μειωθείσα από του παρελθόντος έτους, μόλις επήρκει δια την αποτελεσματικήν αντιμετώπισιν ενδεχομένης υποτροπής του συμμοριτισμού ή άλλης έξωθεν απειλής.

⁸ UN Document S/1619: Cablegrams dated 14/07/1950 from the Secretary-General to certain member governments concerning the Security Council resolutions of 25 and 27 June, 7 July 1950 (S/101, S/1511, and S/1583). Τα τηλεγραφήματα αυτά διέφεραν μεταξύ τους, ανάλογα με τις απαντήσεις που κάθε κράτος-μέλος είχε αποστείλει στον Γενικό Γραμματέα στα παραπάνω Ψηφίσματα. Για παράδειγμα στην Ελληνική Κυβέρνηση, το μήνυμα του Trygve Lie αρχίζει με ευχαριστίες για τη ελληνική απόφαση απαγόρευσης των εξαγωγών προς τη Βόρειο Κορέα και συνέχιζε με την τυποποιημένη αίτηση παροχής στρατιωτικής βοήθειας.

⁹ Αρχεία ΥΠΕΞ, Α.Π. ΙΒ/39851/Α3/ΚΟΡΕΑ, ΥΠΕΞ/Γραφείο Μονίμου Υφυπουργού, *Σημείωμα επί Συνομιλίας του κ. Υφυπουργού μετά του Αρχιστρατήγου*, 15 Ιουλίου 1950.

Προσέθηκεν ουχ' ήπτον ο Στρατάρχησ ότι θα ήτο δυνατή η διάθεσις 4-6 μεταφορικών αεροπλάνων της Βασιλικής Αεροπορίας, του τύπου Dakota μετά των πληρωμάτων των.

Αξιζει να αναφερθεί ότι αρχικά η ελληνική στρατιωτική ηγεσία ήταν αρνητική στη διάθεση χερσαίων τμημάτων καθώς, μάλλον υπερβολικά, θεωρούσε ότι αυτή θα προκαλούσε την επικίνδυνη εξασθένηση των ελληνικών αμυντικών δυνατοτήτων. Η συγκεκριμένη θέση αρχικά έβρισκε σύμφωνη και την Αμερικανική Στρατιωτική Αποστολή στην Αθήνα. Ενδεικτική η συζήτηση του Μόνιμου Υφυπουργού Πολίτη με τον Αμερικανό υποστράτηγο Τζένκινς (Jenkins) σε κοσμική συγκέντρωση (πιθανή ημερομηνία συνάντησης η 14^η Ιουλίου 1950) όταν ο πρώτος ρώτησε τον στρατηγό ποια θα έπρεπε να είναι η ελληνική απάντηση στην επιστολή του Γενικού Γραμματέα.¹⁰ Ο Τζένκινς (Jenkins), σύμφωνα με τα αναγραφόμενα από τον Πολίτη, απάντησε ότι εφόσον συζητάνε φιλικά δεν διστάζει να του πει ότι στη θέση της Ελλάδος θα απαντούσε κατηγορηματικά αρνητικά. Μάλιστα ο Πολίτης παραθέτει την ακριβή έκφραση του Τζένκινς (Jenkins): «*If I were you I would answer flatly no*».¹¹

Η πρόταση διάθεσης των αεροσκαφών φαίνεται ότι προήλθε από την πλευρά του Παπάγου ως η βέλτιστη και ελαχίστων απαιτήσεων «αξιοπρεπής» ελληνική συνδρομή. Γεγονός είναι ότι αρχικά (Αύγουστος), το αμερικανικό επιτελείο (Joint Chiefs of Staff) προσανατολιζόνταν στην υποβολή πρότασης απόρριψης της ελληνικής προσφοράς λόγω της εξασθένησης των αεροπορικών δυνατοτήτων της χώρας μας. Η παρέμβαση και σύσταση του στρατηγού Βαν Φλητ (Van Fleet),¹² γνωστού για την επιτυχημένη υπηρεσία του στην Ελλάδα, υπέρ της αποδοχής των ελληνικών αεροσκαφών, συνετέλεσε στη διατύπωση θετικής εισηγήσεως από το αμερικανικό επιτελείο (Joint Chiefs of Staff) προς το Υπουργείο Εξωτερικών (State Department).

Ο Μόνιμος Υφυπουργός Πολίτης, μετά την προαναφερθείσα προσωπική συζήτησή του με τον Αρχιστράτηγο και την πρόταση του τελευταίου, μάλλον άνευ προγενέστερης ενημέρωσης της κυβερνήσεως, βολιδοσκόπησε τον Αμερικανό Επιτετραμμένο, Μίνορ (Minor),¹³ για τη διάθεση 6 μεταφορικών αεροσκαφών, προσφορά που έγινε αποδεκτή από τον τελευταίο.¹⁴

Ο Πολίτης περιγράφει τη σχετική συνάντηση και συνομιλία του με τον Μίνορ (Minor). Η συνάντησή τους αυτή έλαβε χώρα στις 15 Ιουλίου και μάλλον προήλθε εξ άλλης αφορμής καθώς ο Υφυπουργός στην αρχή του σημειώματος του χρησιμοποιεί την

¹⁰ Υποστράτηγος Reuben E. Jenkins, επικεφαλής της Joint United States Military Aid Group to Greece (JUSMAG Greece) από τις 17 Ιουλίου 1950.

¹¹ Αρχεία ΥΠΕΞ, Α.Π. ΙΒ/39850/Α3/ΚΟΡΕΑ, ΥΠΕΞ/Γραφείο Μόνιμου Υφυπουργού, *Συνομιλία του κ. Υφυπουργού μετά του Στρατηγού Jenkins Αρχηγού της εν Ελλάδι Στρατιωτικής Αμερικανικής Αποστολής*, 15 Ιουλίου 1950.

¹² Αντιστράτηγος Van Fleet, επικεφαλής της Joint United States Military Aid Group to Greece (JUSMAG Greece). Αναχώρησε, στις 17 Ιουλίου 1950, από την Ελλάδα για να αναλάβει τη Διοίκηση της 2ας Στρατιάς, εξαπολύοντας επίθεση κατά της κυβερνήσεως Πλαστήρα ως ενδοτικής έναντι των κομμουνιστών και συνοδοιπόρων τους. Αντικαταστάτης του ανέλαβε ο Υποδιοικητής της JUSMAG, Υποστράτηγος Reuben E. Jenkins.

¹³ Minor, ο Αμερικανός Επιτετραμμένος στην Αθήνα εκτελούσε καθήκοντα του Αμερικανού Πρέσβη καθώς ο Πρέσβης Henry F. Grady είχε αναχωρήσει στις 28 Ιουνίου για την Τεχεράνη και ο αντικαταστάτης του, Reurifoy, αφίχθηκε το Σεπτέμβριο του 1950.

¹⁴ Αρχεία ΥΠΕΞ, Α.Π. ΙΒ/39852/Α3/ΚΟΡΕΑ, ΥΠΕΞ/Γραφείο Μόνιμου Υφυπουργού, *Σημείωμα επί Συνομιλίας του κ. Υφυπουργού μετά του Επιτετραμμένου των ΗΠΑ*, 15 Ιουλίου 1950.

έκφραση «*επωφεληθείς σημερινής συνάντησης μετά του κ. Minor*». Ο Υφυπουργός εξήγησε στον Επιτετραμμένο τους λόγους για τους οποίους η στρατιωτική ηγεσία (δεν είχε ληφθεί ακόμη κυβερνητική απόφαση) θεωρούσε αδύνατη την αποστολή στρατιωτικής δύναμης στην Κορέα. Ο Πολίτης επεσήμανε ότι ο Ελληνικός Στρατός αποτελούσε παράγοντα σταθερότητας και ειρήνης στην ευπαθή βαλκανική περιοχή και τυχόν εξασθένισή του θα δημιουργούσε κίνδυνο επικίνδυνων ταραχών. Καθώς όμως η Ελλάδα επιθυμούσε να καταδείξει την έμπρακτο αλληλεγγύη της προς τις ΗΠΑ και τον αγώνα τους για την ελευθερία των λαών και την αντιμετώπιση του κομμουνιστικού επεκτατισμού, η ελληνική κυβέρνηση εξέταζε το ενδεχόμενο της διάθεσης 4-6 μεταφορικών αεροσκαφών μετά των πληρωμάτων τους στις δυνάμεις του ΟΗΕ στην Κορέα. Η ενημέρωση του Επιτετραμμένου για το ενδεχόμενο προσφοράς μικρού αριθμού μεταφορικών αεροσκαφών δεν γνωρίζουμε αν έγινε σε γνώση του Προέδρου της Κυβέρνησης ή αποτέλεσε πρωτοβουλία του Πολίτη. Η δια των πλέον επισήμων και αρμοδίων φορέων – όπως ο Υφυπουργός Εξωτερικών – γνωστοποίηση της πληροφορίας εξέτασης της διάθεσης αεροσκαφών κανονικά θα έπρεπε να είναι σε γνώση του Πρωθυπουργού. Σε καμία άλλη πηγή δεν υπάρχει αναφορά ότι τις συγκεκριμένες ημερομηνίες, η ελληνική κυβέρνηση είχε εγκρίνει ή επεξεργάζονταν την ιδέα διάθεσης αεροσκαφών. Αντίστοιχα, δεν υπάρχει καμία αναφορά σε κατευθύνσεις και οδηγίες του Πλαστήρα για το θέμα αυτό προς τα Υπουργεία Αμύνης και Εξωτερικών. Σύμφωνα με τον Πολίτη, ο Minor (Minor) αναγνώρισε την απόλυτη ορθότητα των λόγων που υπαγόρευαν την ελληνική στάση την οποία και χαρακτήρισε ως απολύτως ικανοποιητική.

Κατόπιν της θετικής αποδοχής της ιδέας των Πολίτη-Παπάγου από τον Αμερικανό Επιτετραμμένο στην Αθήνα, η πρόταση της διάθεσης των έξι μεταγωγικών αεροσκαφών προωθήθηκε στο Συντονιστικό Συμβούλιο (18 Ιουλίου) για να εγκριθεί μετά από εικοσιτετράωρη καθυστέρηση εξαιτίας διαφορετικής απόψεως (υπέρ μιας πιο γενναιοδωρης προσφοράς) εκ μέρους του Γεωργίου Παπανδρέου.¹⁵

Από τις εφημερίδες της εποχής γνωρίζουμε ότι την 11.00 της 18ης Ιουλίου έλαβε χώρα συνάντηση στο Υπουργείο Εθνικής Αμύνης (παρουσία των Υπουργών των «πολεμικών υπουργείων», της ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας και των Πόρτερ (Porter)¹⁶ και Τζένικς (Jenkins) για τα θέματα των αμυντικών δαπανών και την τελική δρομολόγηση των διαδικασιών έγκρισης του προϋπολογισμού. Ενδεχόμενα να υπήρξε και ανταλλαγή απόψεων για το θέμα της ελληνικής συνδρομής στην Κορέα. Αμέσως μετά τη συνάντηση συνήλθε το Συντονιστικό Συμβούλιο,¹⁷ για να εξετάσει και να διαμορφώσει την ελληνική απάντηση στην επιστολή του Γενικού Γραμματέα της 14ης Ιουλίου. Θεωρούμε σκόπιμο να παραθέσουμε το πλήρες σημείωμα του Πολίτη, καθόσον είναι το πλέον επίσημο έγγραφο που διευκρινίζει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λήφθηκε η απόφαση της πρώτης ελληνικής στρατιωτικής συνδρομής στην Κορέα. Αναγράφει ο Μόνιμος Υφυπουργός Εξωτερικών στο σημείωμα του:¹⁸

¹⁵ Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως και Υπουργός Δημοσίας Τάξεως.

¹⁶ Paul Porter, επικεφαλής της Αμερικανικής Οικονομικής Αποστολής στην Ελλάδα.

¹⁷ Η εναλλασσόμενη χρήση των όρων Κυβερνητικό Συμβούλιο, Υπουργικό Συμβούλιο και Συντονιστικό Συμβούλιο, σε εφημερίδες και κρατικά έγγραφα, υποδηλώνει ότι πρόκειται περί του αυτού οργάνου, που απαρτιζόνταν από μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και τους ηγέτες των τριών συγκυβερνώντων κομμάτων.

¹⁸ Αρχεία ΥΠΕΞ, Α.Π. ΙΒ/40228/Α3/ΚΟΡΕΑ, ΥΠΕΞ/Γραφείο Μόνιμου Υφυπουργού, *Σημείωμα επί της Απαντήσεως της Ελλάδος εις την Εγκύκλιον του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ περί Αποστολής Στρατιωτικής Δυνάμεως εις Κορέαν*, 19 Ιουλίου 1950.

Εις το Συντονιστικό Συμβούλιον εισηγήθησαν χθες Τρίτην 18 Ιουλίου 1950 το συνημμένον (υπ αριθ. 1) κείμενον απαντήσεως της Ελληνικής Κυβερνήσεως εις την πρόσκλησιν του Γενικού Γραμματέως των Ηνωμένων Εθνών, περί αποστολής στρατιωτικής δυνάμεως εις Κορέαν συμφώνως προς τας από 24^{ης} και 27^{ης} Ιουνίου 1950 αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας. Εξήγησα ότι η προσφορά των εξ μεταφορικών αεροπλάνων είχεν αποφασισθει¹⁹ κατόπιν προσεκτικής σταθμίσεως των υποχρεώσεων τας οποίας επιβάλλει εις τον ελληνικόν στρατόν η ευθύνη της κατοχυρώσεως της εθνικής ασφαλείας και εν συνεννοήσει αφενός μεν μετά του κ. Αρχιστρατήγου, ως υπευθύνου αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων, αφετέρου δε μετά του Αμερικανού Επιτετραμμένου κ Μίνου και του Αρχηγού της Αμερικανικής Στρατιωτικής Αποστολής Στρατηγού Jenkins, οίτινες εύρον την προσφοράν αυτήν απολύτως ικανοποιητικήν και αυθορμήτως αμφότεροι απεφάνθησαν ότι δεν ηδυνάμεθα να προσφέρωμεν περισσότερα (όρα σχετικά σημειώματα μου από 15^{ης} τρέχοντος). Ο κ. Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως και επί της Δημοσίας Τάξεως Υπουργός {σ.τ.σ. Γεώργιος Παπανδρέου} εδήλωσεν ότι η απάντησις δεν ήτο επαρκής και ότι ως τοιαύτη δεν τον ικανοποιεί.

Στο κείμενο επισημαίνεται από τον Μόνιμο Υφυπουργό ότι η εισήγηση του πραγματοποιήθηκε κατόπιν προσεκτικής σταθμίσεως των αμυντικών αναγκών σε συνεννόηση με τον Αρχιστράτηγο (προσδιοριζόμενου ως υπευθύνου αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων) και συμφωνία με την αμερικανική πλευρά. Δηλαδή, στη συγκεκριμένη περίπτωση της διάθεσης των αεροσκαφών, υπήρξε μια έστω άτυπη, αλλά ουσιαστική, πολιτικοστρατιωτική συνεργασία, δύο κορυφαίων προσωπικοτήτων της χώρας. Ενδεχομένως εκ μέρους του επιτελείου του Αρχιστρατήγου να είχε υπάρξει μια προεργασία (με ή χωρίς τη συμμετοχή των Γενικών Επιτελείων) για το μέγεθος της δυνατής ελληνικής προσφοράς, υπόθεση που δεν υποστηρίζεται από τα διαθέσιμα στρατιωτικά αρχεία. Εξακολουθούμε και σήμερα να αγνοούμε αν η όλη διεργασία εγένετο κατόπιν πρωτοβουλίας των δύο προσωπικοτήτων ή υπήρξαν κατευθυντήριες οδηγίες από τον Πρωθυπουργό Νικόλαο Πλαστήρα.

Η εκτίμηση είναι ότι Παπάγος και Πλαστήρας κινήθηκαν αυτοβούλως στο πλαίσιο της γενικότερης αντίληψης της δυτικόστροφης ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και με γνώμονα την αναγκαιότητα της συμπαραστάσης προς την Ουάσιγκτον. Ασφαλώς στα κίνητρα τους πρυτάνευε η εξασφάλιση ισχυρών εγγυήσεων ασφαλείας εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών σε περίπτωση παρόμοιας με τη βορειοκορεατική εισβολή στην Ελλάδα και δευτερευόντως μάλλον η θεσμική τους κατοχύρωση (οποιασδήποτε μορφής). Με τα ισχνά στοιχεία που παρέχονται από μια ελλιπή γραφειοκρατική και βιογραφική καταγραφή, διακρίνουμε μια άτυπη, ενδεχομένως και μη θεσμική, αλλά αποτελεσματική, συνεργασία των κορυφαίων προσωπικοτήτων του Υπουργείου Εξωτερικών και των Ενόπλων Δυνάμεων. Ενδεχομένως να προκαλεί ερωτηματικά η απουσία του πολιτικού προϊσταμένου του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας,²⁰ αλλά η αναβάθμιση της στρατιωτικής

¹⁹ Προφανώς εννοεί την εισήγηση της προσφοράς (διάθεσης) έξι αεροσκαφών καθόσον μέχρι τότε δεν είχε ληφθεί καμία απόφαση.

²⁰ Φίλιππος Μανουηλίδης, Υπουργός Εθνικής Άμυνας.

ηγεσίας και ειδικά του Αρχιστρατήγου μετά το νικηφόρο τερματισμό της κομμουνιστικής εξέγερσης, οδήγησε στην επισκίασή τους από τη στρατιωτική ηγεσία.²¹

Υπάρχει παντελής απουσία στοιχείων για τυχόν αξιολόγηση των δεδομένων και των συνεπειών της διάθεσης στρατιωτικών μέσων και δυνάμεων εκ μέρους των Γενικών Επιτελείων. Ενδεχομένως να υπήρξε μια ταχεία εξέταση-ανάλυση από το προσωπικό επιτελείο του Αρχιστρατήγου. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να επισημανθεί ότι η εισήγηση του Πολίτη, προϊόν συναπόφασης με τον Παπάγο, παρουσιάστηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο (θεσμικά προβλεπόμενο όργανο) για έγκριση όπου και έλαβε χώρα εξέτασή της υπό το πρίσμα των αντιλήψεων των τριών κομμάτων που συμμετείχαν στην κυβέρνηση.²²

Η αρνητική εξέλιξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων για τις δυνάμεις του ΟΗΕ στην κορεατική χερσόνησο τον Ιούλιο και Αύγουστο του 1950 οδήγησαν την Ουάσιγκτον να στραφεί προς αρκετές χώρες αναζητώντας τη διάθεση μαχίμων στρατευμάτων. Η Ελλάδα εντάχθηκε, με έγγραφο του Υπουργείου Εξωτερικών (State Department) στις 25 Ιουλίου στον πίνακα των χωρών εκείνων που η εκ μέρους τους αποστολή χερσαίων δυνάμεων θα ήταν επιθυμητή, στην προσπάθεια διεθνούς κινητοποίησης, ακόμη και αν δεν κάλυπταν τα στρατιωτικά κριτήρια που είχε θέσει το Πεντάγωνο.²³ Το έγγραφο αυτό, που εγκρίθηκε από τον Άτσεσον (Acheson), αποτέλεσε τον κατευθυντήριο οδηγό προς τις αρμόδιες υπηρεσίες του State Department και τις αμερικανικές διπλωματικές αποστολές για να κινηθούν προς τις αντίστοιχες κυβερνήσεις και να τις «πείσουν» να αποδεχθούν το αμερικανικό αίτημα.

Σε αυτές ακριβώς τις παραινέσεις αναφέρθηκε ο Μόνιμος Υφυπουργός Εξωτερικών Πολίτης σε εσωτερικό Υπηρεσιακό του Σημείωμα που ο ίδιος συνέταξε.²⁴ Το έγγραφο αυτό αποτελεί και πάλι τη μοναδική καταγεγραμμένη πηγή πληροφόρησης της επίσημης αλλαγής στάσεως της αμερικανικής πλευράς ως προς το θέμα της συμμετοχής και ελληνικών στρατευμάτων στην Κορέα. Παραθέτουμε τμήματα του Υπηρεσιακού Σημειώματος του Υφυπουργού:

Ο κ. Αρχιστράτηγος μοι ανακοίνωσεν προ ημερών²⁵ ότι ο Αρχηγός της Αμερικανικής Στρατιωτικής Αποστολής κ. Jenkins, επισκεφθείς αυτόν, τω ανεκοίνωσεν

²¹ Η «ανωμαλία» αυτή αποκαταστάθηκε με την εμπλοκή του Αρχιστρατήγου στην πολιτική και την ανάληψη εκ μέρους του της πρωθυπουργίας οπότε και σταδιακά αποκατάστησε, σε μεγάλο βαθμό, τον πολιτικό έλεγχο του στρατεύματος.

²² Η τρικομματική κυβέρνηση με Πρωθυπουργό και Υπουργό Εξωτερικό τον Νικόλαο Πλαστήρα προέκυψε μετά τις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1950 και ανέλαβε στις 15 Απριλίου μετά από έντονο παρασκήνιο και αγγλο-αμερικανικές παρεμβάσεις. Η κυβέρνηση απαρτιζόνταν από το Κόμμα Φιλελευθέρων του Σοφοκλή Βενιζέλου (17,24% και 56 έδρες), την Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου (ΕΠΕΚ) του στρατηγού Νικολάου Πλαστήρα -σε συνεργασία με τον Εμμανουήλ Τσουδερό (16,44% και 45 έδρες) και το κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου, Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα (10,7% και 35 έδρες).

²³ FRUS, 1950, Vol VII, *The Deputy Under Secretary of State (Matthews) to the Special Assistant Secretary of Defense for Foreign Military Affairs and Assistance (Burns)*, July 25, 1950, p 473-474.

²⁴ Αρχεία ΥΠΕΞ, Α.Π. ΙΒ/44143/Α3/ΚΟΡΕΑ, ΥΠΕΞ/Γραφείο Μονίμου Υφυπουργού, *Σημείωμα*, 23 Αυγούστου 1950.

²⁵ Η επίσκεψη του Jenkins στον Αρχιστράτηγο πρέπει να έλαβε χώρα μεταξύ Δευτέρας 07 Αυγούστου και Σαββάτου 12 Αυγούστου. Αυτό συνάγεται από την έκφραση του Πολίτη «Ο κ. Αρχιστράτηγος μοι ανακοίνωσεν προ ημερών...» σε συνδυασμό με τη στη δεύτερη παράγραφο αναγραφή «Μετά τινος ημέρας (16-8-50), επισκεφθείς με ο κ. Minor...». Αν μάλιστα λάβουμε υπόψη ότι ο Παπάγος επέστρεψε από την περιοδεία του στη Βόρεια Ελλάδα τις βραδινές ώρες της 05 Αυγούστου και τις αργίες των Κυριακών και της 15 Αυγούστου, ως πιο πιθανή ημερομηνία της συνάντησης Παπάγου-Jenkins είναι η εβδομάδα 07 έως 12 Αυγούστου.

ότι η Ουάσιγκτον είχε λόγους να επιθυμή την αποστολήν Ελληνικής Στρατιωτικής Μονάδος εις Κορέαν. Ο κ. Αρχιστράτηγος απήντησεν εις τον κ. Jenkins ότι τούτο είναι ζήτημα της Κυβερνήσεως, εις την οποίαν δεν θα παρέλειπε να αναφέρει το διάβημα του.

Μετά τινος ημέρας (16-8-50), επισκεφθείς με ο κ. Minor μοι επανέλαβε τα αυτά, προσθέσας ότι η αποστολή στρατιωτικής δυνάμεως εκ μέρους της Ελλάδος θα έδιδεν εις την Κυβέρνησιν των Ηνωμένων Πολιτειών εν επιχείρημα έναντι των άλλων χωρών, αι οποίαι ηδύναντο μεν να αποστείλωσι βοήθειαν, εφαινότο όμως δυστροπούσαι προς τούτο».

Ταυτόχρονα, η Πρεσβεία μας στην Ουάσιγκτον, βασιζόμενη σε συνομιλίες με προσωπικότητες των ΗΠΑ, πρότεινε την επανεξέταση της αποστολής ελληνικών χερσαίων δυνάμεων στην Κορέα.²⁶

Το πρόβλημα στην Ελλάδα ήταν ότι μετά την 18^η Αυγούστου δεν υπήρχε κυβέρνηση που να έχει λάβει την ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής, άρα και τη νομιμοποίηση για τη λήψη μιας ανάλογης σπουδαιότητας απόφασης.²⁷ Η νέα κυβέρνηση Σοφοκλή Βενιζέλου, το πρώτο της κλιμάκιο, με τον ίδιο επικεφαλής στο Υπουργείο Εξωτερικών (και στο Αμύνης για λίγες ημέρες) ορκίστηκε την 21^η Αυγούστου. Παρά τις ιδιαίτερες γνώσεις και ικανότητες του προέδρου της στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, η κυβέρνηση είχε να αντιμετωπίσει πληθώρα προβλημάτων με κύρια επιδίωξη τη συγκρότηση ενός συνασπισμού ικανού να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης τις προσεχείς ημέρες στη Βουλή. Θεωρούμε αυτονόητο ότι ο Πολίτης ενημέρωσε τον Σοφοκλή Βενιζέλο και τον Αρχιστράτηγο (ήδη ενήμερος για το αμερικανικό αίτημα) για τη συνομιλία του με τον Minor και το αίτημα του τελευταίου για αποστολή χερσαίων δυνάμεων στην Κορέα. Είναι πολύ πιθανόν μάλιστα ο Πολίτης να είχε κατ' ιδίαν συζητήσει με τον Στρατάρχη τις δυνατότητες διάθεσης στρατευμάτων στην Κορέα. Μια ανάλογη επικοινωνία είχε λάβει χώρα μεταξύ των δύο ανδρών για την εξέταση της διάθεσης των αεροσκαφών. Για τις δύο παραπάνω υποθέσεις δεν διαθέτουμε έγκυρα στοιχεία επαλήθευσης βασιζόμενα σε μαρτυρίες ή έγγραφα. Παράλληλα, η ειδησιογραφία του τρίτου δεκαήμερου του Αυγούστου, παραθέτει αρκετές ευκαιρίες εθιμοτυπικής συνάντησης της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, με ταυτόχρονη παρουσία των Minor και Jenkins, που ενδεχομένως να έδιναν την ευκαιρία μιας ολιγόλεπτης προσωπικής ανεπίσημης συζήτησης του θέματος.

Παράλληλα με τη δικαιολογημένη αμηχανία αντίδρασης των Αθηνών στις παραινέσεις της Ουάσιγκτον, υπήρχε ανησυχία στο ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών για την έκβαση της τουρκικής αίτησης ένταξης στην Ατλαντική Συμμαχία. Η χρονική συγκυρία της αίτησης (29 Ιουλίου 1950) με την προσφορά μιας τουρκικής ταξιαρχίας (25 Ιουλίου 1950) δημιουργούσε ανησυχία για τις επιβαλλόμενες ενέργειες των Αθηνών. Η ταυτόχρονη κορύφωση των εξελίξεων στα δύο θέματα, προσπάθειες εισδοχής της Ελλάδος-Τουρκίας στο Ατλαντικό Σύμφωνο και διάθεση στρατευμάτων στην Κορέα, δημιουργούσε

²⁶ Αρχεία ΥΠΕΞ, Ελληνική Πρεσβεία στην Ουάσιγκτον προς ΥΠΕΞ/Γ' Πολιτική Διεύθυνση , τηλεγράφημα 10600, 23 Αυγούστου 1950.

²⁷ Η πολυαναμενόμενη πτώση της κυβερνήσεως Πλαστήρα έλαβε χώρα τελικά στις 18 Αυγούστου με την υποβολή παραίτησης, κατόπιν της απόσυρσης των υπουργών του Φιλελευθέρου Κόμματος του Σοφοκλή Βενιζέλου. Την ίδια ημέρα, ο αρχηγός του Κόμματος των Φιλελευθέρων, έλαβε από τα Ανάκτορα εντολή σχηματισμού κυβέρνησης.

συνειρμούς σύνδεσής τους όχι μόνο στα μέσα ενημέρωσης της εποχής εκείνης και στη κοινή γνώμη αλλά ακόμη και σε μεταγενέστερους ερευνητές της περιόδου εκείνης.²⁸

Σήμερα είναι ευρέως αποδεκτό ότι ο Σοφοκλής Βενιζέλος υπήρξε ο βασικός και ένθερμος υποστηρικτής της ελληνικής ένταξης στην Ατλαντική Συμμαχία. Μια προσέγγιση που, αν και τύγγανε της απόλυτης έγκρισης του αστικού πολιτικού κόσμου και της στρατιωτικής ηγεσίας, αποδεικνύεται ότι υπήρχαν σοβαρές αδυναμίες σχεδίασης και εφαρμογής μιας αντίστοιχης μακροχρόνιας στρατηγικής προώθησης της ενταξιακής προσπάθειας.²⁹

Την 1^η Σεπτεμβρίου, η υπό διαδικασία λήψεως ψήφου εμπιστοσύνης στη Βουλή³⁰ κυβέρνηση του Σοφοκλή Βενιζέλου αποφάσισε την αποστολή μιας ολόκληρης ταξιαρχίας (περίπου 3.500 ανδρών) στην Κορέα. Η απόφαση αυτή λήφθηκε μετά από αμερικανικές «προτροπές» (από τα μέσα Αυγούστου) προς την ελληνική κυβέρνηση για διάθεση χερσαίων δυνάμεων.³¹ Αποδέκτες ανάλογων παραινήσεων υπήρξαν και αρκετές άλλες χώρες. Η ελληνική ταξιαρχία, καίτοι συγκροτήθηκε και προετοιμάστηκε, δεν αποστάλθηκε καθώς στις αρχές του Νοεμβρίου, με αμερικανική αίτηση, το μέγεθος της ελληνικής συμμετοχής μειώθηκε από ταξιαρχία σε τάγμα, λόγω της ευμενούς εξέλιξης των επιχειρήσεων στην Κορέα. Τελικά, στα μέσα του μηνός Νοεμβρίου 1950, αναχώρησε για την Κορέα το Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδος (ΕΚΣΕ) αποτελούμενο από ένα ενισχυμένο Τάγμα Πεζικού και το 13^ο Σμήνος Μεταφορών (οκτώ αεροσκάφη C-47).

Η απόφαση για τη διάθεση της ελληνικής Ταξιαρχίας λήφθηκε υπό παρόμοιες συνθήκες ελλείψεως συγκροτημένης και θεσμοθετημένης πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας με την προηγηθείσα διάθεση των αεροσκαφών της 20^{ης} Ιουλίου. Στη δεύτερη περίπτωση ήταν πλέον καταφανής η επιμονή των Αμερικανών για διάθεση χερσαίων ελληνικών δυνάμεων στην Κορέα. Παρομοίως, όμως, δεν υπάρχουν στοιχεία για τον τρόπο λήψης της απόφασης και ενδεχόμενες διαβουλεύσεις της πολιτικής με τη στρατιωτική ηγεσία. Από τις εφημερίδες ως μοναδική ένδειξη πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας παρουσιάζεται η δήλωση του Πρωθυπουργού Σοφοκλή Βενιζέλου περί αναμονής της

²⁸ Για τις ελληνικές ανησυχίες και επιδιώξεις της περιόδου εκείνης βλέπε στα Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1945-1981*, Τόμος Δεύτερος, (Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Έκδοση 8^η, Αθήνα, 2008) και Ιωάννης Στεφανίδης, *Οι Εξωτερικές Σχέσεις της Ελλάδας 1949-1955, σε Αναζήτηση Ασφάλειας*, στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, (Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 2000) σελ 237-247.

²⁹ Για άλλη μια φορά αποδεικνύεται ότι η Άγκυρα είχε έγκαιρα χαράξει μια πιο συγκροτημένη εκστρατεία για την ενταξιακή πορεία της στην Ατλαντική Συμμαχία συμπεριλαμβάνοντας και τη διάθεση μιας τουρκικής ταξιαρχίας στην Κορέα. Το κατά πόσο υπήρξε επιτυχής η εκ μέρους της Άγκυρας προσφορά δυνάμεων ή ακόμη και η συνολική τουρκική προσπάθεια εισδοχής στην Ατλαντική Συμμαχία αποτελεί θέμα με διαφορετικές προσεγγίσεις. Για την αναζήτηση εγγυήσεων ασφαλείας από την Άγκυρα κατά την μεταπολεμική περίοδο, βλέπε στο Εκάβη Αθανασοπούλου, *Τουρκία: Αναζήτηση Ασφάλειας, Αμερικανοβρετανικά Συμφέροντα* (Εκδόσεις Παπαζήση, 1999).

³⁰ Ψήφο εμπιστοσύνης που δεν λήφθηκε καθώς η κυβέρνηση καταψηφίστηκε στη Βουλή στις 09 Σεπτεμβρίου 1950. Στη θέση της σχηματίστηκε νέα τρικομματική κυβέρνηση που ανέλαβε στις 13 Σεπτεμβρίου, με Πρωθυπουργό και Υπουργό Εξωτερικών πάλι τον Σοφοκλή Βενιζέλο (Κόμμα Φιλελευθέρων) και με τη συμμετοχή του κόμματος του Γεωργίου Παπανδρέου (Δημοκρατικό Σοσιαλιστικό Κόμμα), αλλά και το δεξιό Λαϊκό Κόμμα του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη (είχε έρθει πρώτο κόμμα στις εκλογές της 05^{ης} Απριλίου 1950 με 18,8% και 62 έδρες).

³¹ Η ενημέρωση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών για την ελληνική προσφορά έγινε με τηλεγράφημα του Προέδρου της Κυβερνήσεως και Υπουργού Εξωτερικών, Σοφοκλή Βενιζέλου. Το τηλεγράφημα στάλθηκε τις βραδινές ώρες της 01ης Σεπτεμβρίου και διαβιβάστηκε και μέσω του Έλληνα Μονίμου Αντιπροσώπου στα Ηνωμένα Έθνη. Αρχεία ΥΠΕΞ, ΥΠΕΞ/Γ' Πολιτική Διεύθυνση προς Ελληνική ΜΑ/ΟΗΕ, έγγραφο 44664, 01 Σεπτεμβρίου 1950

εγκρίσεως της κυβερνητικής απόφασης περί διάθεσης της Ταξιαρχίας εκ μέρους του Αρχιστρατήγου. Δήλωση που προφανώς δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, καθώς ο εν αναμονή ψήφου εμπιστοσύνης στη Βουλή (την οποία και δεν έλαβε) Πρωθυπουργός δεν θα διανοείτο να προχωρήσει σε διατύπωση ανάλογης δημόσιας δήλωσης περί διάθεσης στρατευμάτων στην Κορέα χωρίς να έχει την έγκριση του πανίσχυρου Αρχιστρατήγου.

Στα αρχεία των Υπουργείων Αμύνης και Εξωτερικών δεν βρέθηκε κανένα απολύτως υποστηρικτικό έγγραφο των παραπάνω υποθέσεων, όπως επίσης καμία παραπομπή ή αναφορά σε επιτελική εξέταση του θέματος διάθεσης εκστρατευτικού σώματος. Το γεγονός αυτό, της μη εύρεσης επιτελικής μελέτης από στρατιωτικής τουλάχιστον πλευράς, καταδεικνύει ότι είτε η στρατιωτική ηγεσία αιφνιδιάστηκε (μάλλον αδύνατο καθώς υπήρχε έγκαιρη πληροφόρηση για τις διαθέσεις των Αμερικανών τουλάχιστον από τα μέσα Αυγούστου), είτε για λόγους ασφαλείας το θέμα παρέμεινε στο κύκλο των στενότερων συνεργατών του Παπάγου, χωρίς επίσης να αποκλειστεί και το ενδεχόμενο της προσωπικής του ενασχόλησης και απόφασης.

Δυστυχώς, ελάχιστα στοιχεία διαθέτουμε για να τεκμηριώσουμε τις διεργασίες και το είδος και μέγεθος της πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας που οδήγησαν στη λήψη των αποφάσεων διάθεσης ενόπλων τμημάτων (αεροσκάφη και ενισχυμένο τάγμα πεζικού) στην Κορέα, οπότε και αναγκαστικά βασιζόμαστε σε μια σειρά εικασιών. Αναφορικά όμως με τα κίνητρα της διάθεσης, ο Ιωάννης Στεφανίδης στο συλλογικό σύγγραμμα «Σοφοκλής Ελευθερίου Βενιζέλος. Η Πολιτική Διαδρομή. Το Πρόσωπο. Η Εποχή» εύστοχα παρατηρεί:³²

Πιο σοβαρές επιπτώσεις είχε η απόφαση να αυξηθεί η ελληνική συμβολή στις δυνάμεις του ΟΗΕ που μάχονταν στη χερσόνησο της Κορέας, από ένα σμήνος μεταγωγικών αεροσκαφών που είχε προσφέρει η προηγούμενη κυβέρνηση (Πλαστήρα) σε μια πλήρη ταξιαρχία. Στην απόφαση αυτή συνέβαλε όχι μόνο η επιθυμία να ικανοποιηθεί ο "συμμαχικός παράγοντας" αλλά και το προηγούμενο της Τουρκίας. Επιδιώκοντας την ένταξή της στη βορειοατλαντική συμμαχία, η γειτονική χώρα ετοιμάζονταν να αποστείλει δύναμη 4.500 ανδρών.

Μια σχετική άγνωστη πτυχή της ελληνικής εμπλοκής στην Κορέα εμφανίζεται το καλοκαίρι του 1951 οπότε και η Ουάσιγκτον επανέρχεται ζητώντας αύξηση των χερσαίων δυνάμεων από την Αθήνα (και όχι μόνο). Η Αμερικανική Πρεσβεία στην Αθήνα παρέδωσε Aide-Memoire, με ημερομηνία 21 Ιουνίου, στο Υπουργείο Εξωτερικών. Το κείμενο, αφού συνοπτικά ανέφερε το ιστορικό της διάθεσης του ΕΚΣΕ, κατέληγε:³³

Η Αμερικανική Πρεσβεία έχει τώρα την εντολή να προτείνει στην ελληνική κυβέρνηση να ανανεώσει την αρχική της προσφορά προκειμένου να αυξήσει τις ελληνικές δυνάμεις στην Κορέα σε δύναμη ταξιαρχίας όπως αρχικά είχε σχεδιαστεί. Η παρούσα εισήγηση γίνεται αφού λήφθηκαν προσεκτικά υπόψη οι ανάγκες ασφαλείας της Ελλάδος στο μη κομμουνιστικό κόσμο και το ζωηρό ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την ασφάλεια αυτής, όπως αποδεικνύεται και από τις προτάσεις της αμερικανικής ηγεσίας για την εξασφάλιση ευρύτερων διευθετήσεων ασφαλείας για τη χώρα (προφανώς υπονοεί τη θετική πρόταση

³² Ιωάννης Δ. Στεφανίδης, *Η Περίοδος των Κυβερνήσεων Συνεργασίας στο Σοφοκλής Ελευθερίου Βενιζέλος: Η Πολιτική Διαδρομή. Το Πρόσωπο. Η Εποχή*, επιστημονική επιμέλεια Τάσος Σακελλαρόπουλος και Ευάνθης Χατζηβασιλείου, (Εκδόσεις Μουσείο Μπενάκη και Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών, Αθήνα, 2009), σελ. 97.

³³ American Embassy, Athens, Aide-Memoire, No 411, June 21, 1951.

της Ουάσιγκτον για ένταξη στο ΝΑΤΟ). Δεν χρειάζεται να ειπωθεί ότι η επιπρόσθετη στρατιωτική συνδρομή της Ελλάδος στην Κορέα θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο την ευνοϊκή προδιάθεση της κοινής γνώμης έναντι της χώρας σε ΗΠΑ και στα λοιπά δυτικά κράτη.

Η αμερικανική διακοίνωση αποτελούσε συνέχεια των απόψεων που είχαν εκφραστεί στα μέσα Ιουνίου για αύξηση των χερσαίων δυνάμεων μέσω διαβίβασης επιστολής του Γενικού Γραμματέα στα κράτη που δεν είχαν διαθέσει μέχρι τότε στρατεύματα και αμερικανικής προσέγγισης προς τα υπόλοιπα ζητώντας την αύξηση των ήδη διατεθέντων μονάδων. Στις εφημερίδες της εποχής διαβάζουμε για μια κατ' αρχήν απόφαση διάθεσης περαιτέρω δυνάμεων που λήφθηκε στις 25 Ιουνίου, ενώ εκκρεμούσε ο καθορισμός των λεπτομερειών σε επαφή του Πρωθυπουργού (Βενιζέλου) με τον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ Αντιστράτηγο Γρηγορόπουλο.

Στην περίπτωση αυτή έχουμε μια περιγραφή των θέσεων της ελληνικής στρατιωτικής ηγεσίας για την αύξηση της δυνάμεως του ΕΚΣΕ σε Υπηρεσιακό Σημείωμα που συντάχθηκε στις 28 Ιουνίου ο Χρήστος Διαμαντόπουλος, ανώτατος υπάλληλος του Υπουργείου Εξωτερικών, μετά από επίσκεψη και συνομιλία του με τον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ Αντιστράτηγο Γρηγορόπουλο.³⁴ Σύμφωνα με τον συντάκτη, το Γενικό Επιτελείο Στρατού (που είχε επωμιστεί το βάρος της διαθέσεως δυνάμεων) θα επιθυμούσε όπως η συμβολή της Ελλάδος στον αγώνα της Κορέας περιοριστεί στο ήδη αποσταλέν τάγμα. Οι λόγοι για αυτή την προτίμηση ήταν ότι αφενός μεν κάθε αύξηση θα γίνονταν αντικείμενο εκμετάλλευσης της κομμουνιστικής προπαγάνδας με ψυχολογικό αντίκτυπο επί του στρατεύματος, αφετέρου δε θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί η επάνδρωση του δευτέρου τάγματος από εθελοντές οπλίτες. Σύμφωνα με τον Διαμαντόπουλο, το Γενικό Επιτελείο (μάλλον εννοούσε το ΓΕΕΘΑ) αποδέχονταν την θέση (απόφαση) του Προέδρου της Κυβερνήσεως περί διπλασιασμού των δυνάμεων με την αποστολή ενός ακόμη Τάγματος. Η διατύπωση δείχνει ότι μάλλον δεν είχε προηγηθεί, της πρωθυπουργικής δηλώσεως, επισταμένη ανταλλαγή απόψεων πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Το ΓΕΕΘΑ, παρά την αρνητική θέση του Γενικού Επιτελείου Στρατού (πάντα κατά τον Διαμαντόπουλο), έκρινε ότι η δύναμη του Εκστρατευτικού Σώματος μπορούσε να αυξηθεί σε ένα Σύνταγμα εκ δύο Ταγμάτων Πεζικού,³⁵ υπερβαίνοντας ελάχιστα τον αριθμό των 2.000 ανδρών. Ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ, Αντιστράτηγος Γρηγορόπουλος, όπως και ο Αρχηγός ΓΕΣ, Αντιστράτηγος Τσακαλώτος, ουδέν αναφέρουν για το θέμα του διπλασιασμού της ελληνικής δυνάμεως στα απομνημονεύματά τους. Παρά την έλλειψη πιο συγκεκριμένων στοιχείων, φαίνεται ότι ακόμη και μετά την απομάκρυνση του Παπάγου από το στράτευμα,³⁶ σε μια ανάλογη περίπτωση, υπήρξε άτυπη ανταλλαγή απόψεων μεταξύ Αρχηγού ΓΕΕΘΑ και ανώτατου αξιωματούχου του Υπουργείου Εξωτερικών.

Εκτιμάται εκ των αποτελεσμάτων – καθόσον δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία και τεκμηριωμένες αποδείξεις – στις τρεις προαναφερθείσες περιπτώσεις (διάθεση

³⁴ Αρχεία ΥΠΕΞ, Αρχεία ΥΠΕΞ, Υπηρεσιακό Σημείωμα/έγγραφο 39986/Κίνα-Κορέα, 28 Ιουνίου 1951.

³⁵ Δύναμη ισοδύναμη με αυτή της Ταξιαρχίας σύμφωνα με το νέο οργανισμό συγκροτήσεως του στρατεύματος που τίθονταν σε ισχύ από την 01^η Ιουλίου 1951.

³⁶ Ο Παπάγος παραιτήθηκε από την αρχιστρατηγία στις 29 Μαΐου 1951 επικαλούμενος λόγους υγείας. Την ανακοίνωση της παραίτησής του ακολούθησε ένα ιδιότυπο στρατιωτικό κίνημα από στελέχη του ΙΔΕΑ (Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών) τη νύκτα 30/31 Μαΐου. Στόχος των κινηματιών, που προσωρινά επεκράτησαν καταλαμβάνοντας κομβικά σημεία στην Αθήνα, ήταν η ανάκληση της παραίτησης του Αρχιστρατήγου. Με παρέμβαση και του παραιτηθέντος Αρχιστρατήγου οι κινηματίες απεσύρθησαν, ενώ ποικίλες ερμηνείες δόθηκαν στη ενέργεια, τους υπαίτιους και τα κίνητρά τους.

αεροσκαφών, ταξιαρχίας και διπλασιασμού δυνάμεως ΕΚΣΕ) ότι η αναγκαία πολιτικοστρατιωτική συνεργασία υψηλού επιπέδου και επί θεμάτων χάραξης της υψηλής στρατηγικής λειτούργησε σε διαπροσωπικό επίπεδο και μακράν κάθε θεσμοθετημένης μορφής. Οι διαπροσωπικές αυτές επαφές και συνεργασίες απέδωσαν ένεκα των ικανοτήτων και του κύρους των εμπλεκομένων με αποτέλεσμα η διάθεση του εκστρατευτικού σώματος στη μακρινή Κορέα να αποδεχθεί επιτυχώς. Η μη εμπεριστατωμένη και ενίοτε αποσπασματική αντιμετώπιση των θεμάτων είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση δεκάδων προβλημάτων κατά την υλοποίηση της πραγματικά τιτάνιας – για τα δεδομένα της εποχής εκείνης – εκστρατείας που ξεπεράστηκαν με τη γνωστή ελληνική προσαρμοστικότητα, ευρεσιτεχνία και επιμονή αλλά και την αμέριστη αμερικανική υποστήριξη. Επιπρόσθετα, η αποσπασματική αυτή προσέγγιση, υποκινούμενη από προσωπικές, ορθές ως επί το πλείστον, πολιτικές επιλογές, δεν επέτρεψε την επιδιωκόμενη προβολή και εκμετάλλευση της ελληνικής συμμετοχής στην Κορέα, όπως τουλάχιστον επεδίωκαν οι εμπνευστές της.

Η έλλειψη όμως θεσμοθετημένης πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας, δικαιολογημένης εν μέρει ως αποτέλεσμα της προηγηθείσας καταστροφικής δεκαετίας, καταδεικνύει περίτρανα την αδυναμία κατάρτισης εντός υπερκομματικού ολοκληρωμένου σχεδίου επίτευξης των εθνικών στόχων (παρά την εκ μέρους του πολιτικού κόσμου υπάρχουσα ευρεία συναντίληψη απειλών και στόχων) αλλά και την δυστοκία των κρατικών θεσμικών οργάνων να προχωρήσουν σε στρατηγική σχεδίαση, συνέργεια και υλοποίηση ενεργειών διαφορετικών οργανισμών.

*Ο **Ιπποκράτης Δασκαλάκης** του Αθανασίου είναι Αντιστράτηγος εα, διδάκτορας Διεθνών Σχέσεων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και Διευθυντής Μελετών στο Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών (ΕΛΙΣΜΕ). Αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1983 ως Ανθυπολοχαγός του Πυροβολικού και αποστρατεύθηκε το 2013 με τελευταία τοποθέτηση αυτή του Διοικητού του NATO Missile Firing Installation (Πεδίο Βολή Κρήτης). Ερευνητής του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (ΙΔΙΣ) και συνεργάτης της ΣΕΘΑ από το 2015. Παρουσιάζει αναλύσεις σε διάφορες ιστοσελίδες και περιοδικά για θέματα Στρατηγικής και Διεθνών Σχέσεων.*

Αττική κύλιξ που απεικονίζει σκηνή μάχης μεταξύ Ελλήνων και Περσών. Αποδίδεται στον Τιπτόλεμο, 460 π.Χ. Εθνικό Μουσείο Σκωτίας.